

УДК 330.3:658

П. Т. Колісніченко

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА МАЛОГО І СЕРЕДЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА (МСП) У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Проаналізовано стан вітчизняного сектора малого і середнього підприємництва та розглянуто основні тенденції його розвитку в сучасних умовах. Вказано на специфіку формування та забезпечення необхідного рівня економічної безпеки через відмінність у створенні та виконанні своїх обов'язків суб'єктами безпеки. Наголошено на необхідності залучення зовнішніх ресурсів, оскільки власних ресурсів у МСП недостатньо. Узагальнено доробок вітчизняних та зарубіжних науковців та виділено сукупність зовнішніх і внутрішніх загроз, які притаманні лише для малого та середнього підприємництва.

Ключові слова: *мале і середнє підприємництво (МСП), Акт з питань малого бізнесу для Європи (АМБ), критерії оцінювання МСП, економічна безпека, механізм економічної безпеки МСП, алгоритм, методи захисту від загроз.*

Постановка проблеми. Вітчизняна економіка характеризується радикальними змінами в усіх сферах діяльності, малий та середній бізнес не є винятком. Тому питання забезпечення ефективного функціонування малих та середніх підприємств в умовах посилення європейської інтеграції є дуже важливим. Адже в умовах глобальної конкуренції та невизначеності економічної ситуації, розвитку кризових явищ та банкрутства посилюється увага суб'єктів господарської діяльності до стану і забезпечення власної безпеки. Менеджмент МСП змушений моніторити ситуацію та прогнозувати можливі ризики і загрози економічній безпеці підприємств, розробляти механізм їх локалізації.

Стан дослідження. Питання забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності розглядали низка вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема В. Алькем [1; 2], І. Бланк [3], Т. Васильців [4; 5; 6], З. Варналій [7; 5], М. Єрмошенко [8], З. Живко [9; 10], Г. Козаченко [2; 11], О. Ляшенко [11], І. Мігус [12], В. Пономарьов [11] та інші. Зазвичай дослідження вчених ґрунтуються на вивченні економічної безпеки великих промислових підприємств, а от питання економічної безпеки МСП опрацьовані недостатньо. Зокрема не виокремлено характерні для МСП чинники, які впливають на стан безпеки підприємств, їх ефективність розвитку, немає єдиного підходу до розроблення самого механізму забезпечення економічної безпеки МСП.

Мета статті – визначити комплекс загроз економічній безпеці малих та середніх підприємств, розробити механізм їх локалізації та усунення.

Виклад основних положень. В країнах Європи та й загалом у країнах з розвинутою економікою питанням методології економічних засад розвитку та формуванню сприятливого внутрішнього та зовнішнього середовища МСП приділяється значна увага. Саме ці умови сприяють забезпеченню економічної безпеки малого та середнього бізнесу. Сьогодні кожне підприємство розглядається як відкрита система, що функціонує в умовах невизначеності та нестабільності, постійної нестачі ресурсів і недостатності, а часом і повної відсутності, державної підтримки. Тому МСП повинно за власні кошти та власними силами забезпечувати безпеку своєї діяльності, вчасно реагувати на появу загроз, оперативно вирішувати їх усунення, забезпечувати захист за усіма напрямками діяльності підприємства.

Ми розглядаємо економічну безпеку МСП як стан підприємства та його здатність протидіяти зовнішнім і внутрішнім загрозам, ефективно розвиватися та отримувати позитивні фінансові результати.

Інструментарієм забезпечення економічної безпеки МСП вважаємо механізм економічної безпеки, що містить комплекс принципів, методів і засобів, які використовуються менеджментом цих підприємств для виконання цілей і завдань забезпечення діяльності МСП. Враховуючи, що Україна спрямована на євроінтеграцію, розглянемо особливості розвитку малих та середніх підприємств в Україні та в Європі, проведемо аналіз їхньої діяльності та визначимо основні принципи розвитку МСП, їхні характерні особливості та можливі загрози економічній безпеці.

Уряд України в черговий раз порушив питання розвитку малого і середнього бізнесу в Україні та підтримав стратегію такого розвитку до 2020 р. [13]. Зокрема в проекті документу зазначено, що «повноцінне використання можливостей МСП є не тільки економічним, але і соціальним завданням державної політики. Його вирішення сприятиме збільшенню частки інноваційної продукції та створенню нових робочих місць». В основу Стратегії покладено принципи Акта з питань малого бізнесу для Європи (АМБ), а цілями розвитку визначено: по-перше, створення найкращих умов для ведення бізнесу; по-друге, побудову інституційної спроможності держави ефективно формувати та реалізовувати політику розвитку підприємництва; по-третє, розвиток сектора МСП. Своєю чергою, План відновлення України на 2015–2017 рр. визначив «малі та середні підприємства, як найбільш динамічний і мобільний сектор економіки, які мають відігравати ключову роль у забезпеченні стійкого економічного зростання і підвищенні рівня життя в країні» [14].

Сьогодні малий і середній бізнес виконує значну роль в економіці практично усіх країн світу. Так, згідно з прийнятим Комісією Європейського Союзу Ком'юніке [15] головним викликом для Євросоюзу є перехід до економіки, заснованої на знаннях, а успіх у цьому може забезпечити конкурентоспроможна та динамічна економіка з більшою продуктивністю та вищим рівнем соціальної згуртованості. «Наша продуктивність базується на зростанні та інноваційному потенціалі малих і середніх підприємств (Small and Medium-sized Enterprises – SMEs), що є визначальним для майбутнього процвітання ЄС». Схожою за змістом є думка ЛЮ Сяомей: «В динамічне зростання китайської економіки малий і середній бізнес вніс значний вклад, він бурхливо розвивався разом з економічним зростанням країни. За останні 20 років сектор малого і середнього бізнесу став невід'ємною частиною китайської економіки. З допомогою малого і середнього бізнесу Китай перетворився з відсталої аграрної країни на одного з найкрупніших промислових виробників у світі» [16].

Важливим наслідком розвитку малого та середнього бізнесу є зростання так званого середнього класу, який є політично активним, а також стимулює споживання. Водночас споживання середнього класу меншою мірою сповільнюється під час кризових явищ. Це стало однією з причин значно легшого перенесення кризи 2008 р. у Польщі. Значущість малого і середнього бізнесу для суспільства полягає у забезпеченні меншої залежності певних міст чи регіонів від одного роботодавця, зниженні регіональної нерівності, запобіганні великій концентрації робочої сили [17].

Особливого значення набуває МСП в економіці XXI ст. Уведений в США в 90-х роках минулого століття термін VUCA (volatile, uncertain, complex, ambiguous) – нестабільність, невизначеність, складність, неоднозначність – означає сукупність характеристик сучасного світового розвитку. Саме «у глобальному мінливому ландшафті, який характеризується безперервними структурними змінами і посиленням конкурентного тиску, місце SMEs для нашого суспільства набуло особливого значення як постачальника можливостей для працевлаштування і ключового гравця на благо місцевих і регіональних громад. Інноваційні SMEs зроблять Європу більш стійкою проти невизначеності сучасного глобалізованого світу» [15]. І саме через систему економічної безпеки можна сформулювати адекватний захист та своєчасне реагування на зміни, що виникають у внутрішньому та зовнішньому середовищі МСП.

Аналізуючи вітчизняний та світовий досвід у секторі МСП, необхідно зазначити про відповідність за технічними параметрами.

Критерії віднесення до малого і середнього підприємництва є приблизно однаковими для більшості країн світу і охоплюють: середню кількість працівників; дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та/або баланс суб'єкта господарювання. В Україні основними документами, які визначають такий поділ суб'єктів господарювання, є Господарський кодекс [18] та Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» (в частині проекту змін) [19]. Для країн Євросоюзу в основу поділу покладено EU recommendation 2003/361.

Основні структурні показники вітчизняного сектору МСП за 2010–2016 рр. свідчать про відповідність європейським та світовим критеріям, а саме: частка малих і середніх підприємств від усіх підприємств країни (близько 99%); загальний обсяг продажів в структурі реалізації (більше 50%); обсяг створеної доданої вартості (не менше 2/3 загального обсягу) та чисельність зайнятого населення (понад 65%). Зокрема розподіл суб'єктів господарювання, у т. ч. МСП, за кількістю,

чисельністю зайнятих працівників, доданою вартістю та обсягами реалізованої продукції наведено на рисунку 1.

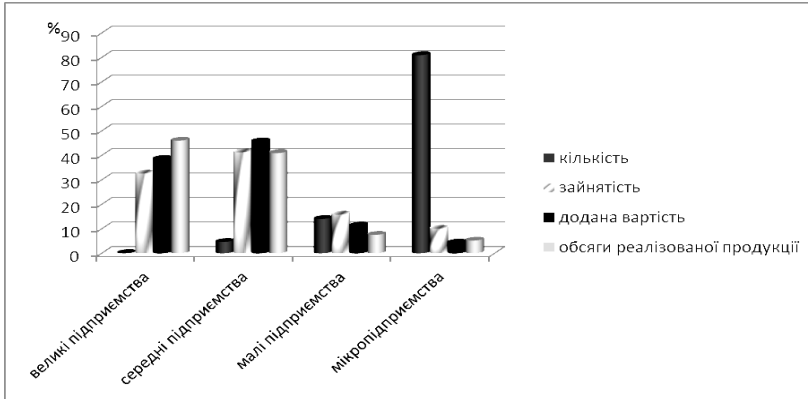

Рис. 1. Структурні показники вітчизняних суб'єктів господарювання, в т.ч. МСП

* За матеріалами [20; 21].

Частка вітчизняного МСП становить в середньому 99,8%, підприємств великого бізнесу – у межах 0,1–0,2%, що відповідає європейському та світовому досвіду господарювання. Чільне місце в структурі займають підприємства малого бізнесу (94,3–95,5%), у т.ч. мікропідприємства (78,5–82,8%).

За увесь досліджуваний період основними надавачем робочих місць був середній бізнес. У структурі зайнятості станом на 2016 р. найвищою була частка середнього бізнесу (45,3%), а на малих підприємствах працювало 26,8%, у т.ч. – 10,8% на мікропідприємствах. Сьогодні у великому бізнесі залучено 1583,6 тис. ос., або 27,9% усіх працюючих. Загалом у МСП України продовж 2010–2016 рр. було залучено в середньому 70% працюючих.

Частка МСП у структурі обсягів реалізованої продукції коливалась у межах 50,8–55,5%, що відповідає стандартам Євросоюзу.

Додана вартість за витратами виробництва, створена у секторі вітчизняного МСП, у 2014–2015 рр. склала, відповідно, 55,8% та 56,9%. Наведена структура доданої вартості у середньому відповідає аналогічному показнику МСП у країнах Євросоюзу та світу (див. рис. 2). Вибір країн зумовлено групуванням за такими ознаками: зі

стійкою економікою (Франція, Великобританія); колишнього «соцтабору» (Чехія, Румунія); ті, економіка яких сильно постраждала внаслідок кризи (Кіпр, Португалія); Азія (Туреччина) [21; 22].

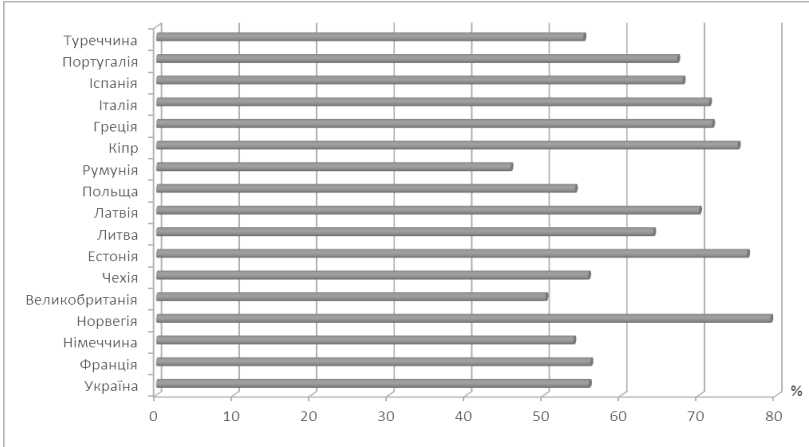

Рис. 2. Лінійна діаграма доданої вартості, створеної сектором МСП, в економіках окремих країн світу, % [20; 21]

Однак суттєвого занепокоєння викликає дотримання таких головних принципів АМБ, як інтернаціоналізація МСП (10) та стандарти і технічні регламенти (7). Ці принципи покликані стати підґрунтям для інтегрування вітчизняних МСП у міжнародний простір. За даними ОЕСР приблизно 25% суб'єктів малого бізнесу отримують від 10% до 40% доходів від міжнародних операцій; експорт МСП становить 25–35% світового експорту товарів (робіт, послуг); експортна орієнтація суб'єктів малого підприємництва зростає у 2–2,2 рази швидше, ніж у великих компаніях. Схожою є характеристика експортоорієнтованих МСП Китаю: «Саме малі і середні підприємства 2008 року забезпечували 62,3% експортної продукції КНР» [23, с. 210]. Так, за період від 2001 до 2006 року: частка суб'єктів МСП у загальній кількості підприємств збільшилась на 7,6% (від 91,38 до 98,98%); обсяги виробництва зросли на 19,33% (від 49,37 до 68,70%); забезпечення населення робочими місцями за рахунок МСП зросло на 17,25% (від 57,28 до 74,53%), а експортний потенціал зріс на 12,86% (від 56,34 до 69,20%).

Своєю чергою, за даними Держкомстату України серед промислових МСП експортом займається 20,6% підприємств; частка експортерів серед підприємств, що займаються іншими видами економічної

діяльності, не перевищує 5%; серед торговельних МСП кількість імпортерів у 3,4 рази перевищує кількість експортерів (11,2%); серед будівельних і сільськогосподарських МСП, а також підприємств сфери послуг, зовнішньоекономічною діяльністю займаються одиниці. Ґрунтовне дослідження експортної діяльності вітчизняних МСП проводиться у межах Програми «Лідерство в економічному врядуванні» (USAID ЛЕВ) [24], згідно з яким частка МСП в загальному обсязі експорту становить у середньому 14,5%.

Наприклад, частка промисловості становить 66,4% всього експорту товарів та послуг, але ця галузь характеризується невеликою присутністю в ній МСП. Водночас галузі, представлені здебільшого малими та середніми підприємствами, мають низьку питому вагу в експорті.

Попри те МСП покликані стати драйвером сучасного економічного розвитку через низку переваг: близькість до клієнта та гнучке реагування на запити споживачів; здатність постійно змінюватись і адаптуватись, перманентна боротьба за виживання, постійний пошук нових можливостей зменшення витрат; низький рівень або й відсутність бюрократії; використання «малих товарних ніш»; інноваційний потенціал (зокрема, керівники/власники – інноватори); об'єднання зусиль у формі альянсів, мереж, кластерів з метою входження на ринок та його утримання.

Відбувається перехід від масового виробництва до задоволення різноманітних та персоналізованих потреб споживача з одночасним формування бізнес-моделі стійкості на принципах сталого розвитку (sustainable development).

Серед низки тенденцій, які формують середовище функціонування МСП, доцільно зосередитись на горизонтальній економіці, економіці спільного користування та економіці стійкості, оскільки головним принципом АМБ (Small Business Act), який застосовує Європейський Союз та увесь цивілізований світ, є «Think first small», тобто стартапи малого бізнесу.

Передумовами формування тенденції є: доступ до Internet, що характеризується щорічним збільшенням користувачів (із 34% населення світу у 2012 р. до прогнозованих 50% у 2030 р.); здешевлення вартості комп'ютерів, а значить і задоволення попиту для споживачів з низькими доходами (Британський фонд Raspberry Pi Foundation, який відомий виробництвом одноплатних комп'ютерів вартістю від 25\$, випустив нову модель Raspberry Pi Zero, яка коштує всього 5\$); зміна технології отримання доходів, оскільки впевненість у постійній роботі знижується.

Окрім того, близько 40% представників покоління «міленіум» хочуть працювати самі на себе; обсяги ринку – фінансування стартапів через платформи колективного збору коштів (Kickstarter, Indiegogo, KissKissBankBank) за даними Forbes сьогодні становить 4 млрд дол. США і може зрости до 1 трильйона дол. США у 2030 р. [24; 25].

Розуміння такої тенденції на державному рівні дає змогу сформувати механізми підтримки колективного фінансування підприємницької діяльності. Так, у квітні 2012 р. президент США підписав новий закон під назвою JOBS Act (Jumpstart Our Business Startups Act) [27], який дозволяє стартап-компаніям збирати до 1\$ млн методом краудфандингу, без подання паперів та реєстрації на продаж акцій, як це застосовувалось раніше. Він відзначив роль колективного фінансування на зразок платформ Indiegogo у сфері зміцнення підприємницької екосистеми і появи нової хвилі інновацій у США. Своєю чергою, сенат Франції схвалив закон про сприяння колективному фінансуванню малих та середніх виробників і стартапів.

За схожих передумов, але для досягнення інших цілей формується економіка спільного користування (Sharing economy). Ідея спільного користування благами та комерційним потенціалом формується за такими принципами: витрачати менше; споживати свідомо; ділитися речами та послугами одне з одним.

Сьогодні, з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та ростом «шерінгових» платформ, майже 25% американців, близько 30% англійців та 48% французів є активними учасниками спільної економіки [26].

Не менш важливим напрямом розвитку є формування економіки стійкості. Стійкість бізнесу розглядається як конкурентна перевага і ґрунтується на принципах сталого розвитку, кругової (повторне використання та перероблення матеріалів) економіки та економіки спільної участі (продукти та послуги є загальними і не перебувають у власності). Основним аргументом є стійкість проти рентабельності, коли компанії зобов'язані змінюватись задля власного виживання. Наприклад, за даними S&P 500 Index середня тривалість життя компанії становила: 75 років у 1937р.; 15 років у 2011р.; прогнозовані 5 років – у 2025 р. [27; 28].

Проведене дослідження місця сектору МСП у національній економіці та особливостей його розвитку з урахуванням сучасних тенденцій аргументує необхідність побудови та реалізації механізму забезпечення економічної безпеки малих та середніх підприємств (ЕБ МСП) (див. рис. 3).

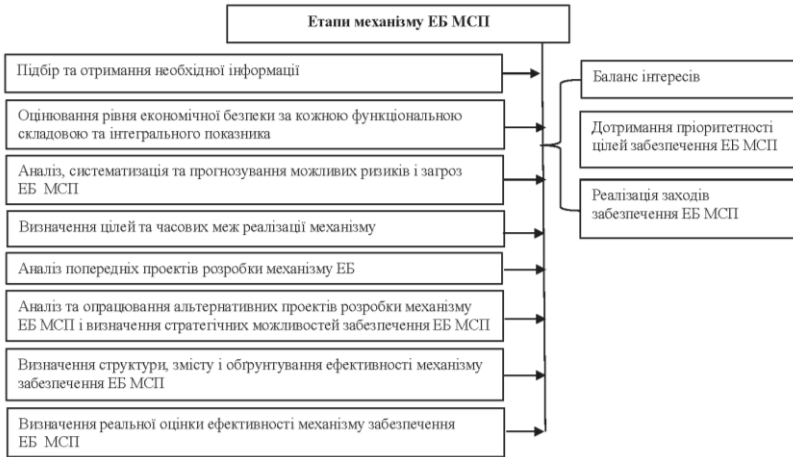

Рис. 3. Основні етапи побудови та реалізації механізму економічної безпеки МСП

* Власна розробка автора за матеріалами [2; 9; 29; 30].

Поданий на рисунку 4 механізм забезпечення малих та середніх підприємств складається із низки взаємозв'язаних етапів, які послідовно реалізуються на основі загальноприйнятих принципів (за Актом з питань малого бізнесу для Європи (АМБ)). Реалізація цього механізму базується:

- на дотриманні балансу інтересів всіх учасників ринкових відносин, державних органів влади, правоохоронних та недержавних охоронних структур, які безпосередньо чи опосередковано пов'язані із забезпеченням економічної безпеки МСП;
- на визначенні найбільш важливих і першочергових цілей забезпечення МСП;
- на окресленні стратегічних можливостей забезпечення ЕБ МСП;
- на комплексному підході до забезпечення ЕБ МСП;
- на виборі ефективного інструментарію реалізації механізму економічної безпеки МСП.

Запропонований механізм ЕБ МСП має невід'ємні елементи, які впливають на ефективність забезпечення МСП, а саме: інформаційне, нормативно-правове, організаційно-економічне забезпечення; функціональні складові безпеки та управління нею; методи, засоби та заходи

забезпечення безпеки; форми матеріальних та фінансових ресурсів; потенціал МСП; види відносин тощо.

У процесі формування та реалізації механізму ЕБ МСП постійно виникають проблемні ситуації, суб'єктивні та об'єктивні причини невиконання поставлених завдань, виробничих та організаційних збоїв, які супроводжуються втратами фінансових і матеріальних ресурсів. У своєму дослідженні ми розглядаємо за ієрархією безпечності ризик, потім загрози і нарешті небезпеку як найбільшу проблему забезпечення МСП.

Якщо ризики постійно виникають у процесі діяльності МСП і вони є нормою бізнес-процесів, то загрози через вплив чинників внутрішнього чи зовнішнього середовища призводять до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, персоналу та інтелектуальної власності та врешті-решт можуть перерости в небезпеку, тобто призвести до втрати бізнесу.

Аналіз наукових доробків [2; 3; 4; 9; 23; 29; 30] показав, що в Україні є низка загроз МСП, які не збігаються зі загрозами діяльності малих та середніх підприємств в Європі: 1) існує практика прямого втручання держави в діяльність МСП; 2) регуляторна політика органів державного управління не відповідає принципам прозорості, громадської активності, підзвітності, достатності інституційної бази для публічного діалогу; 3) нормативно-правове регулювання діяльності МСП є недосконалим; 4) надмірне податкове навантаження; 5) відсутність захищеності бізнесу та кримінальне рейдерство тощо, тому алгоритм забезпечення МСП не може бути цілком запозиченим в країн з розвинутою економікою.

Тобто, порівняння з іншими країнами системи забезпечення МСП для потреб економічної безпеки не буде наочним, хіба що порівняння тенденцій розвитку різних форм бізнесу, адже в Україні інший спектр загроз, і таке порівняння, а відповідно і розроблення алгоритму забезпечення підприємств, має бути індивідуальним.

Для формування системи економічної безпеки підприємства та виокремлення загроз, характерних для МСП (СЕБ МСП), пропонуємо здійснити класифікацію загроз, розробити алгоритм протидії загрозам і забезпечення МСП (див. рис. 4).

Як бачимо з рисунку 4, пропонується модель СЕБ МСП, яка повинна ґрунтуватися на чітко сформованій стратегії та тактиці забезпечення МСП, які в комплексі, опираючись відповідно на довгострокові, середньострокові та оперативні цілі, методи і способи захисту підприємства від наявних чи можливих загроз, мають забезпечувати економічну безпеку діяльності підприємства.

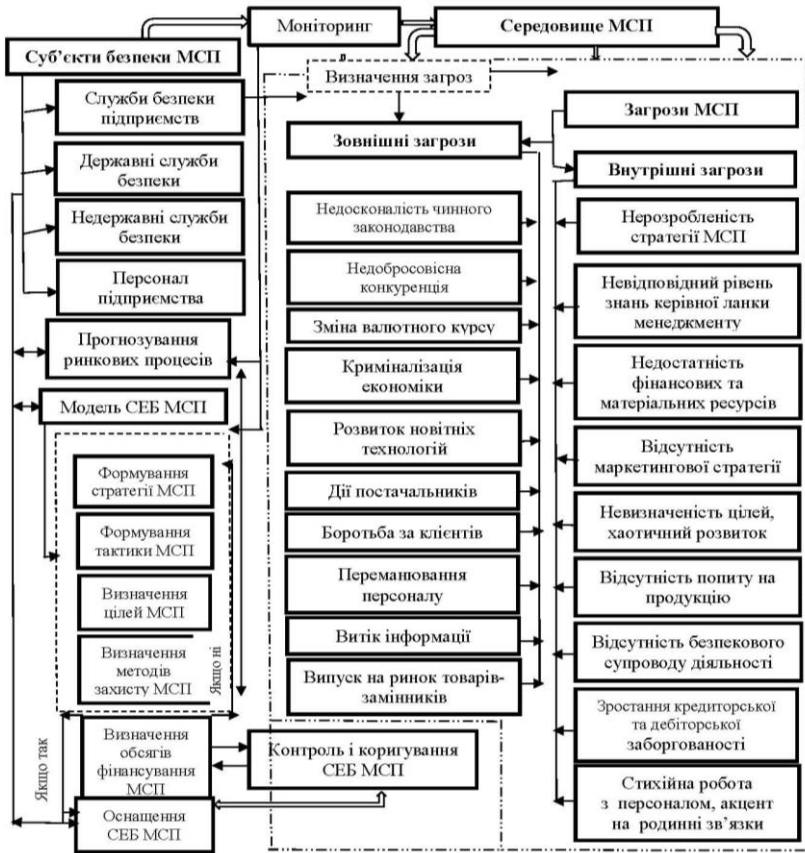

Рис. 4. Алгоритм протидії загрозам і убезпечення СЕБ МСП

* Власна розробка автора за матеріалами [2; 9; 29; 30].

Основні методи захисту від загроз підприємств малого та середнього бізнесу, групуючи їх за ознаками, подано на рисунку 5.

Цей перелік методів захисту МСП не є вичерпним, він може доповнюватися згідно з умовами внутрішнього та зовнішнього середовища, в якому функціонує МСП з врахуванням його специфіки діяльності. Тому запропонований алгоритм убезпечення МСП може бути адаптований для малого та середнього бізнесу будь-яких сфер діяльності.

Рис. 5. Основні методи захисту від загроз підприємств малого та середнього бізнесу

* Сформовано автором за матеріалами [2; 9; 29; 30].

Для розроблення алгоритму забезпечення СЕБ МСП пропонуємо акцентувати на визначенні загроз, які для ретельнішого дослідження слід класифікувати за певними ознаками (існують різні класифікації загроз, тому не будемо їх деталізувати): за сферами виникнення; періодичністю; ступенем впливу на загрози; часовими межами; формою; розміщенням відповідно до МСП; активністю; об'єктивністю; причинами виникнення; обсягом впливу; структурою СЕБ МСП; правовою формою; товарним асортиментом тощо. Враховуючи, що МСП працюють у середовищі відсутності державних замовлень на їхню продукцію, тотального контролю з боку податкових та інших контролюючих органів, обмеженого доступу до фінансових ресурсів, зокрема інвестиційних, кредитних тощо, то гарантування СЕБ МСП має ставитись як важливе і найперше завдання державної політики. Погоджуємося з автором, що «сектор МСП представлений великою кількістю дрібних підприємств, які внаслідок своєї масовості значною мірою визначають соціально-економічний розвиток країни, сприяючи удосконаленню ринкових механізмів та конкуренції, наповненню ринку това-

рами потрібної якості, збільшенню зайнятості населення, формуванню середнього класу, інтенсифікації інноваційної діяльності» [6].

Висновки. Незважаючи на відповідність вітчизняного МСП європейським та світовим стандартам за головними критеріями, можна сформулювати такі особливості функціонування: в Україні інституційне підприємницьке середовище є недостатнім для становлення і розвитку МСП; не забезпечено належну участь МСП у розробці та корегуванні рішень щодо підприємницької діяльності; існує завуальований моніторинг дозвільної системи, що створює перешкоди МСП під час видачі дозволів; не сформовано системи доступу МСП до фінансово-кредитних ресурсів; немає корегування податкового навантаження; відсутні державні замовлення на продукцію МСП; існує недобросовісна конкуренція і рейдерство; корумпована судова система – і це лише частина зовнішніх загроз СЕБ МСП. Однак МСП самостійно проводять економічну політику своєї діяльності, обирають постачальників, партнерів та ринки збуту продукції, а це призводить до низки перешкод та виникнення загроз. Тому об'єктивно назріло проведене реформування державної політики, чітко сформована позиція держави щодо малого та середнього підприємництва, створені сприятливі податкові, інвестиційні, ціннові платформи діяльності, які б стимулювали МСП до ефективного розвитку. Безпосередньо ефективна система ЕБ МСП буде сформована шляхом реалізації належного механізму СЕБ МСП та адаптації запропонованого алгоритму забезпечення системи економічної безпеки підприємства.

1. Алькема В. Г. Система економічної безпеки логістичних утворень: монографія / В. Г. Алькема. – К.: Дорадо-Друк, 2011. – 470 с.

2. Козаченко Г. В. Механізм управління у системі економічної безпеки підприємства: призначення, зміст та структура / Г. В. Козаченко, О. В. Ілляшенко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2014. – № 3 (3). – С. 25–28 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2014_3\(3\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2014_3(3)_6).

3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К.: Эльга; Ника-центр, 2004. – 784 с.

4. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія / Т. Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.

5. Пріоритети вдосконалення державної політики розвитку малого підприємництва в Україні / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Д. С. Покришка // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 2. – С. 49–54 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2014_2_9

6. Васильців Т. Г. Напрями зміцнення економічної безпеки підприємництва в Україні / Т. Г. Васильців, О. Ю. Соколова // Науковий вісник НЛТУ

України: зб. наук.-техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2007. – Вип. 17.3. – С. 202–206.

7. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З. С. Варналій. – К.: Знання, 2003. – 303 с.

8. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К.: КНТЕУ, 2001. – 309 с.

9. Живко З. Б. Методологія управління економічною безпекою підприємства: монографія / З. Б. Живко. – Львів: Вид-во Ліга-Прес, 2013. – 474 с.

10. Живко З. Б. Системний підхід як напрям методології наукового пізнання і соціальної практики економічної безпеки підприємства / З. Б. Живко, А. І. Вольних, В. М. Мельникович // Менеджмент безпеки держави, регіону, підприємства: проблеми і виклики сьогодення: монографія; В. Г. Алькема, І. Г. Бабець, З. Б. Живко, Г. В. Козаченко, М. І. Копитко та ін.; за заг. ред. З. Б. Живко, І. Г. Бабець. – Львів: Ліга-Прес, 2015. – С. 179–201. (346 с.).

11. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.

12. Мігус І. П. Розробка механізму забезпечення економічної безпеки службами безпеки охоронних підприємств / І. П. Мігус, М. В. Міненко // Бізнес Інформ. – 2015. – Вип. 6. – С. 54–59.

13. Про затвердження Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: Проект постанови Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.

14. План відновлення України. Стратегічний документ 2015–2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://reforms.in.ua/Content/download/Strategic_doc_final%202015-2017.pdf.

15. Communication from the Commission to the council, the European parliament, the European Economic and social Committee and the Committee of the Regions “Think Small First” A “Small Business Act” for Europe, Brussels, 25.6.2008 COM(2008) 394 final [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0394&from=EN>.

16. ЛЮ Сяомэй. Динамика развития малого и среднего бизнеса в Китае / ЛЮ Сяомэй // БГЭУ Белорусский государственный экономический университет. Библиотека [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bsey.by>–2012 г.

17. Матеріали сайту FactCheck [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.factcheck.com.ua/ua/stepan-kubiv-zbrehav-pro-chastku-malogo-i-serednogo-biznesu-v-ekonomikah-ukrayini-ta-rozvinutih-krayini>.

18. Господарський кодекс України від 16.01.2003 за № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

19. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

20. Статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

21. Малый и средний бизнес в 2012 году: международный опыт регулирования и финансирования. Аналитический центр. МСП Банк [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.mspsbank.ru/userfiles/files/researches/MSB_int-new.pdf.

22. Країни східного партнерства, 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/globalrelations/Ukraine-chapter.pdf>.

23. Матусова О. М. Проблеми розвитку малого і середнього бізнесу Китаю / О. М. Матусова // Європейські перспективи (European perspective) наук. журн.; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана, Харків. нац. ун-т внутрішніх справ, Захід.-регіонал. асоц. клубів ЮНЕСКО, Київ. міжнар. ун-т, Дип. акад. України, Ін-т стратегічних досліджень, Ін-т міжнар. відносин ЛНУ ім. І. Франка. – К., 2012. – № 4. – Ч. 2. – С. 209–215.

24. Політика сприяння експорту МСП в Україні (в рамках Програми «Лідерство в економічному врядуванні» (USAID ЛЕВ)). – К., 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/IER/2016/LEV/Krinityn_SME_Export_Promotion.pdf.

25. Матусова О. М. Проблеми розвитку експортоорієнтованого малого бізнесу України / О. М. Матусова // Сучасні питання економіки і права: збірник наукових праць. – К., 2013. – Вип. 2 (Серія економічні науки). – С. 69–74.

26. Раджу Н. Економічні інновації: Як створити більше з меншими ресурсами / Н. Раджу, Д. Прабху. – К.: K.FUND, 2015. – 208 с.

27. JOBS Act (Jumpstart Our Business Startups (JOBS) Act) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-112hr3606enr/pdf/BILLS-112hr3606enr.pdf>

28. Cortese A. Locavesting: The Revolution in Local Investing and How to Profit from It, John Wiley, 2011.

29. Кристиняк М. Б. Визначення загроз для економічної безпеки малого підприємства та формування алгоритму протидії їй / М. Б. Кристиняк // Наукові записки. – 2016. – № 2 (53). – С. 270–276.

30. Колісниченко П. Т. Організаційно-економічний механізм як інструмент економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу / П. Т. Колісниченко // Інфраструктура ринку. – 2017. – № 5. – С. 95–97.

31. Чернобай Л. І. Глобальні тенденції розвитку підприємств малого та середнього бізнесу (МСБ): зарубіжний досвід та вітчизняні реалії / Л. І. Чернобай // Управління інноваційним процесом в Україні: економічні, соціальні та політичні трансформації: тези доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 19–21 травня 2016 р.). – Львів: Вид-во Львівської політехніки. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – С. 49–51.

32. Кузьмін О. С. Peculiarities of Higher Educational Establishments Funding Accounting: National and Foreign Experience / О. С. Кузьмін, М. Я. Яструбський // Економіка, підприємництво, менеджмент: науковий журнал. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2016. – № 2 (6). – С. 1–6.

Колісниченко П. Т. Экономическая безопасность малого и среднего предпринимательства (МСП) в современных условиях

Аналізується станомати економічного сектора малого і середнього підприємництва і розглядаються основні тенденції його розвитку

в современных условиях. Подчеркнута специфика формирования и обеспечения необходимого уровня экономической безопасности посредством отличия в формировании и исполнении своих обязательств субъектами безопасности. Акцентировано внимание на необходимости привлечения внешних ресурсов, исходя из недостаточности собственных ресурсов МСП. Проведено обобщение трудов отечественных и зарубежных ученых и выделена совокупность внешних и внутренних угроз, присущих только малому и среднему предпринимательству.

Ключевые слова: малое и среднее предпринимательство (МСП), Акт по вопросам малого бизнеса для Европы (АМБ), критерии оценивания МСП, экономическая безопасность, механизм экономической безопасности МСП, алгоритм, методы защиты от угроз.

Kolisnichenko P. T. Economic security of small and medium enterprises (SME) under modern conditions

The article deals with analysis of the state of domestic sector of small and medium enterprises (SMEs). The main tendencies of SMEs development in the modern conditions are considered. The place of SMEs in the national economy is identified and the key performance indicators are analyzed by authors. The author discovered the compliance of technical parameters of the domestic SMEs to the European and world standards, among which are: the share of SMEs in the structure of economic entities (about 99%), the number of employed workers in the sector (more than 65%), the amount of added value that was created (at least 2/3 of the total volume), total volume of sales in the sales structure (more than 50%).

The works of domestic and foreign scientists are overviewed and the totality of external and internal threats, which are inherent only for SMEs are highlighted. The author indicated on the specifics of the formation and provision of the necessary level of economic security due to the difference in the creation and performance of their duties by the subjects of security. The features of domestic threats for SMEs that are not comparable to the threats for SMEs in Europe are identified, among them are: 1) practice of state direct interference in the activities of SMEs; 2) the regulatory policy of public administration bodies does not comply with the principles of transparency, of public activity, of accountability, of institutional framework sufficiency for public dialogue; 3) the legal regulation of the activities of SMEs is imperfect; 4) excessive tax burden; 5) criminal raids and lack of business security etc.

The author emphasize on necessity of attracting external resources due to the lack of own resources in SMEs. The main stages of construction and implementation of the economic security mechanism of SMEs are developed. As the results of study of scientific sources the author developed an algorithm for countering threats and for securing the economic security of SMEs. The methods of protection against threats of small and medium enterprise are grouped. The author determined that guaranteeing the system of economic security for SMEs should be considered as an important and primary task of state policy.

Key words: small and medium entrepreneurship (SME), Small Business Act for Europe (SBA), SME evaluation criteria, economic security, SME economic security mechanism, algorithm, methods of protection against threats.

Стаття надійшла 18 травня 2017 р.